

הדילמה של תנועת פועלי-ציון-צעירי-ציון בארצות-הברית בשנות השלושים - ציונות או סוציאליזם

תנועות פועלי-ציון וצעירי-ציון בארצות-הברית התאחדו באוקטובר 1931 לתנועה שנקראה בצירוף שמותיהן (להלן, פ"צ-צ"צ) והחזיקה באידאולוגיה דואליסטית, ציונית-סוציאליסטית. כציונים, חברי התנועות הללו שאפו לבנות בית לאומי בארץ-ישראל, על יסודות קואופרטיביים; וכסוציאליסטים, הם שאפו לפתח תודעה מעמדית-לאומית בקרב הפועלים היהודים וההמון היהודי בארצות-הברית, ולשתפם במאבק לביטול הקפיטליזם ולהנהגת הסדר סוציאליסטי תחתיו. כדי לקדם מטרות אלה, פעלו פ"צ-צ"צ במסגרת המוסדות הציוניים הכלל-ארציים, ובכללם הקונגרס היהודי האמריקני שהיה נתון בשליטת הציונים, והן במסגרת האיגודים המקצועיים היהודיים. במקביל לכך ביקשו פ"צ-צ"צ להשתלב במפלגה הסוציאליסטית האמריקנית כפדרציה יהודית סוציאליסטית (דוברת יידיש). יישומה של גישה דואליסטית זו היה כרוך בבעיות קשות שהטרידו את התנועה המאוחדת כבר מלכתחילה.

הרקע האמריקני לאיחודן של תנועות פועלי-ציון וצעירי-ציון היה מעוגן בשידוד המערכות הכללי שאפיין את תנועות השמאל בארצות-הברית בעקבות המשבר הכלכלי של 1929. משבר זה העמיד בספק את חוסנה של השיטה הקפיטליסטית האמריקנית, וחיזק את מעמדן של תנועות השמאל, שהציעו דרך חלופית לפתרון מצוקתם של המוני הפועלים והמובטלים. הנתונים הכלכליים אכן העידו על מצוקה. ב-1929 הסתכם התוצר הלאומי הגולמי של ארצות-הברית ב-104.4 מיליארד דולר, ואילו ב-1933 ירד שיעורו ל-72.7 מיליארד דולר בלבד. הפגיעה העיקרית ניכרה בייצור המוצרים בתעשייה הכבדה (ירידה של 59.3% בתעשיית הברזל והפלדה) ובחקלאות (ירידה של 54% בהכנסה החקלאית הגולמית ב-1932, לעומת 1929). בתחום היבוא נרשמה ב-1932 ירידה של 35% לעומת 1929, ובתחום היצוא התחוללה באותו פרק זמן ירידה של 39%.

התוצאה הישירה של האטת קצב הייצור והירידה ביצוא הייתה גידול משמעותי באבטלה. ב-1929 הקיפה האבטלה 3.2% מכוח-העבודה במשק האמריקני, ואילו ב-1933 הגיע שיעור זה ל-24.9% (כ-13 מיליון מובטלים).¹ לאחר בחירתו של פרנקלין

1. L. V. Chandler, *America's Greatest Depression 1929-1941*, New York 1970. הנתונים המובאים בספרו של צ'נדלר הם של משרד המסחר האמריקני.

דלנו רוזוולט לנשיאות ארצות-הברית, ב-1932, והכרזתו על מדיניות הניו-דיל, גבר כוחם של האיגודים המקצועיים, והם זכו להכרה רשמית כמייצגי הפועלים במשא-ומתן עם המעבידים, על-פי חוק ההבראה הלאומית של התעשייה שאושר ב-16 ביוני 1933.

נקל אפוא לקבוע כי המשבר הכלכלי-חברתי שפקד את ארצות-הברית בתחילת שנות השלושים יצר קרקע פורייה להתחזקותן של התנועות הסוציאליסטיות והקומוניסטיות, אך עובדה היא שהמפלגה הקומוניסטית לא הצליחה להרחיב את שורותיה במידה ניכרת. כישלון זה היה נעוץ במדיניותה המיליטנטית ובנסיונה להשתלט על האיגודים המקצועיים תוך הימנעות משיתוף-פעולה עם המנהיגות הקיימת. אגב כך התרחקו מן המפלגה גם אינטלקטואלים יהודים ולא-יהודים רבים, שהתנגדו לסטלין והעדיפו את התאוריה הטרוצקיסטית על פני גישתו. הקומוניסטים התחזקו רק בשנת 1935, לאחר שהקונגרס השביעי של האינטרנציונל הקומוניסטי החליט על הקמת 'חזית עממית' למאבק בפשיזם. עתה הציגו הקומוניסטים האמריקנים גישה פשרנית ורפורמיסטית - ובכלל זה תמיכה במדיניותו של רוזוולט ובניסוח חוקה מתוקנת לא-מהפכנית. בסוף שנות השלושים מנתה מפלגתם כמאה אלף חברים, וכחצי מיליון אוהדים.² אף-על-פי-כן, הבכורה בקרב הפועלים בארצות-הברית נשמרה בידי האיגודים המקצועיים, שהזדהו מבחינה פוליטית עם המפלגה הסוציאליסטית האמריקנית.

נסיונה של תנועת פ"צ-צ"צ ליישם את מצעה האידאולוגי הייחודי במציאות האמריקנית נתקל בשני קשיים מהותיים. ראשית, היה עליה לשכנע את הפועלים היהודים ואת המפלגה הסוציאליסטית האמריקנית כי אין ניגוד בין האידאולוגיה הציונית-סוציאליסטית שלה לבין האינטרסים של תנועת העבודה האמריקנית. ביטוי ברור לבעייתיות זו ניתן בדבריו של חיים ז'יטלובסקי, שנמנה בעבר עם תנועת פועלי-ציון.³ אם פ"צ-צ"צ מעוניינים בקידום הסוציאליזם האמריקני, אמר ז'יטלובסקי, עליהם לפעול במסגרת הסניפים המקומיים של המפלגה הסוציאליסטית, או להצטרף לפדרציה היהודית הקיימת במפלגה - הפארבאנד הסוציאליסטי היהודי. לדעתו היה אפשר לבטל את המחלוקות בין הפארבאנד הסוציאליסטי ובין פ"צ-צ"צ ובלבד שהמצע של פ"צ-צ"צ אכן מכוון ליהודים בארצות-הברית. מכאן השתמע, כמובן, כי התעקשותם של פ"צ-צ"צ לפעול כפדרציה עצמאית מכוונת למעשה להגשמת מצעם הציוני במסגרת המפלגה הסוציאליסטית האמריקנית. ואכן, חוסר הבהירות לגבי כוונותיהם של פ"צ-צ"צ והעיומת המתמשך עם הפארבאנד הסוציאליסטי הוליכו לדחיית בקשתם להצטרף למפלגה הסוציאליסטית. אי לכך, פ"צ-צ"צ הסתפקו בשיתוף-פעולה אד-הוק עם המפלגה הסוציאליסטית, בנושאים מסוימים.

2. A. Liebman, *Jews and the Left*, New York 1979, pp. 459-460

3. חיים ז'יטלובסקי, 'צווייערליי סאציאליזם', דער-טאג, 12 בדצמבר 1931.

מעבר לכך, פ"צ-צ"צ התעמתו עם שותפיהם האידאולוגיים בארץ-ישראל, מפא"י וההסתדרות הכללית. התנועה המאוחדת החדשה ראתה עצמה כנציגת הציונות העובדת וכמגשימת רעיון החלוציות בקרב הארגונים הציוניים האמריקניים וביקשה, בהתאם לכך, לקדם את הרעיון האמור במוסדות המשותפים לכלל הציונים בארצות-הברית. לעומת זאת, השותפים הארץ-ישראליים האיצו בפ"צ-צ"צ לוותר על מעמדם במוסדות הציוניים לטובת גיוס של תמיכת הפועלים היהודים בארצם בציונות העובדת בארץ-ישראל. מבחינה מעשית, פ"צ-צ"צ נקראו להתמקד בהגדלת ההיקף של איסוף הכספים לטובת הארגונים הארץ-ישראליים באמצעות מגבית-ההסתדרות, שנוסדה ב-1924 על-ידי האיגודים היהודיים המאוחדים (UHT), בראשותו של מקס פיין.⁴ מעורבותם של אישים כדוד בן-גוריון, ברל כצנלסון וברוך צוקרמן, שעוררו הערצה אידאולוגית בתנועה האמריקנית, חידדה עוד יותר את הדילמה העקרונית שניצבה בפני תנועה זו.

בין ועד לקונגרס

ההמחשה הבולטת ביותר לבעייתיות של האידאולוגיה הדואליסטית הציונית-סוציאליסטית של פ"צ-צ"צ בשנות השלושים התגלתה בשאלת הצטרפותה של התנועה לוועד הפועלים היהודי (Jewish Labor Committee). ועד זה הוקם בתחילת 1934 ביוזמתם של כמה ארגונים - הפארבאנד הסוציאליסטי היהודי, חברת פארווערטס, ארבעטער-רינג, ILGWU ו-UHT ומטרתו הראשונית הייתה לאחד את הסוציאליסטים היהודים בארצות-הברית למאבק בגילויי הפשיזם, האנטישמיות שלוחת-הרסן ודיכוי הסוציאליזם כאידאולוגיה וכמכשיר פוליטי. ניהול הוועד הופקד בתחילה בידי ועדה זמנית בראשותו של ברוך צ'ארניי, המכונה ולאדק.

צ'ארניי נולד ב-1886 בעיירה דוקורה (בפלך מינסק) למשפחה מיוחסת של חסידי לובביץ', ובהיותו בן 10 נשלח לשיבה במינסק.⁵ שם נחשף בתוך זמן לא רב להשפעת התנועות הסוציאליסטיות, הבונדיסטיות והציוניות. ב-1904 נכלא בשל פעילותו הסוציאליסטית ובצאתו מן הכלא שימש כתועמלן ומארגן שבתות של ה'בונד' ואימץ את הכינוי המחתרתי ולאדק. שמו הלך לפניו בליטא ובפולין כ'לאסאל הצעיר', בשל הדמיון במראה למנהיג הסוציאליסטי הנודע, וכן משום שניכר כמותו במזג חם והשרה

4. הפועלים היהודים בארצות-הברית היו אחת משתי קבוצות היעד שאנשי ארץ-ישראל ביקשו לגייס לטובתם. הקבוצה השנייה הייתה הציבור הליברלי היהודי דובר האנגלית. למטרה זו הוקמה הליגה למען ארץ-ישראל העובדת. ראו מאמרי: I. Kaiser, 'Mobilizing American Jewish Liberals to Support Labor Zionism', *The Journal of Israeli History*, Autumn 1994, pp. 231-256

5. 'י' ישרוין (רעדאקטער), ב. וולאדק אין לעבען און שאפען, ניו-יארק 1936, עמ' 13-52; M. Epstein, *Jewish Labor in The U.S.A. 1914-1952*, New York 1953, pp. 384-388

סמכותיות על סביבתו. ב־1907 ייצג ולאדק את ה'בונד' בוועידה של המפלגה הסוציאל־דמוקרטית הרוסית. אחר־כך עסק בפעילות תרבותית ברוסיה, אך בשל הצרת האפשרויות לכלל הפעולה המהפכנית שם, החליט ב־1908 להגר לארצות־הברית. בשנותיו הראשונות באמריקה עסק בכתיבה ספרותית והרצה בהצלחה רבה בפני פועלים יהודים. ב־1918 התמנה למנהל הכללי של פארווערטס. כן עסק בפעילות פוליטית במסגרת המפלגה הסוציאליסטית האמריקנית, והיה חבר בסניף מספר 89 של ארבעטער־רינג. אגב כך התבלט ולאדק בפעילותו בעניינים סוציאליים, היה חבר בוועדת השיכון של עיריית ניו־יורק ונשיא 'אורט'.

בכוח אישיותו הכובשת, עברו המהפכני ברוסיה ומאמריו הפובליציסטיים, זכה ולאדק לאהדה רבה בתנועת הפועלים היהודית, ומינויו ליושב־ראש ועד הפועלים היהודי היה צפוי ומקובל על כל הארגונים החברים בוועד.⁶ הוועדה הזמנית פרסמה 'קול קורא' למאבק בהיטלריזם ובתעמולה האנטישמית בארצות־הברית, ולארגון המוני הפועלים היהודים היא קראה למאבק משותף ולשמירה על האינטרסים הפועליים והיהודיים שלהם. יוזמה אחרת שלה הייתה קביעת מועד לוועידה המונית בניו־יורק, ב־25 בפברואר 1934.

ועידה זו נועדה אך ורק לארגוני פועלים ולכן נדחתה, למשל, בקשת ההשתתפות של תנועת 'מנורה', שאיגדה סטודנטים יהודים מאוניברסיטת ניו־יורק.⁷ דחייה אחרת, תקיפה מאוד, הופנתה כלפי נסיונות של קומוניסטים יהודים להשתתף בוועידה. לדעתו של מלך אפשטיין, עצם הקמת הוועד הייתה תשובתו של הימין היהודי הפועלי להקמת People Council for Democracy and Against Fascism של הקומוניסטים ב־1933.⁸ כך או כך, המארגנים טענו שהקומוניסטים ישתמשו בוועידה לקידום האינטרסים הצרים שלהם, ולא למען תנועת הפועלים היהודים בארצות־הברית, ולכן הוחזרו אליהם המחאות ההשתתפות שנשלחו באמצעות 'איקאר', או סניפי ארבעטער־רינג. עוד טענו המארגנים, שמניעיהם האמיתיים של הקומוניסטים נחשפו זמן־מה לפני כן בכינוס המשותף שנערך ב'מדיסון סקוור גרדן' ונועד לקבוע דרכי פעולה נגד מעשי הדיכוי של דולפוס כלפי הסוציאליסטים באוסטריה. 'המשרד היהודי' של המפלגה הקומוניסטית הגיב על הדחייה האמורה בכך שהחל לארגן ועידת פועלים שנייה - וקבע את מועדה גם הוא ל־25 בפברואר 1934 - תוך האשמת ולאדק וחבריו ה'בורגנים' בהתנגדות לחזית מאוחדת של ארגוני הפועלים.⁹

6. י"ש הערץ, די יידישע סאציאליסטישער באוועגונג אין אמעריקע, ניו־יארק, 1954, עמ' 327-328.

7. מכתב הבקשה של 'מנורה' מ־21 בפברואר 1934, ומכתב הדחייה בחתימתו של נ' קאנין, מזכיר הוועידה מ־23 בפברואר 1934. Jewish Labor Committee (להלן JLC), ארכיון טמימנט, ניו־יורק, קופסה 2 תיק 1.

8. M. Epstein, *Jewish Labor In The U.S.A.*, p. 258.

9. מארגן־פרייהייט, 23 בפברואר 1934, עמ' 5.

לתנועת פ"צ-צ"צ ולארגונים המזוהים עמה, שהוזמנו לוועידה, היה עניין מיוחד בהצלחתה - משלושה טעמים: ראשית, בשל שיתוף-הפעולה עם תנועת הפועלים היהודית במאבק בהיטלריזם ובאנטישמיות - המטרה המוצהרת של הארגון המיועד; שנית, בשל הרצון למצוא בעל-ברית נוסף למאבק העקיב של פ"צ-צ"צ במשרד היהודי של המפלגה הקומוניסטית האמריקנית (מאבק שנוהל הן בשל רדיפת הציונים כברית-המועצות והן בשל אהדתם של הקומוניסטים לערביי ארץ-ישראל בעקבות מאורעות הדמים של שנות העשרים); שלישית, בשל הכוונה לגייס את הארגון הפועלי החדש להרחבת התמיכה במגבית-ההסתדרות, לטובת הציונות העובדת בארץ-ישראל.

פ"צ-צ"צ נענו אפוא ברצון להזמנת מארגני הוועידה, אך חילוקי-הדעות בין שני הצדדים פרצו כבר בדיונים המוקדמים. כך, למשל, פ"צ-צ"צ נדרשו לנטוש את פעילותם בקונגרס היהודי האמריקני כתנאי להשתלבותם בוועד הפועלים היהודי, ודרישה זו לא הייתה מקובלת עליהם. במאמר מערכת שבועון התנועתי של פ"צ-צ"צ, **אידישער-קעמפער**, דחה לואי סיגאל את הדרישה, בטענה שבתקופה קשה זו לעם היהודי, מחובתם של פ"צ-צ"צ לשתף-פעולה עם כל הארגונים היהודיים, ולפעול במלוכד לפתרון בעיותיו של העם. פ"צ-צ"צ התנגדו אפוא לכך שהוועידה תדון באיסור ההשתייכות לארגון אחר. במקביל לכך הסבירו נציגיהם כי ועד הפועלים היהודי צריך להצטרף לקונגרס היהודי האמריקני כחטיבה פועלית. אם כך יעשה, אמרו, הנה לאחר שיערכו בחירות דמוקרטיות במסגרת הקונגרס, יהיה לוועד משקל מכריע בהנהגת הקונגרס. מכאן נגזרה גם הודעה של פ"צ-צ"צ על השתתפותם בוועידה כדי להציג בה את עמדתם בעניין הקונגרס היהודי האמריקני.¹⁰

ועידת היסוד של הוועד נערכה במלון 'סנטראל פלאזה' בניו-יורק בהשתתפות 1,039 נציגים מ-324 ארגונים. ולאדק נבחר ליושב-ראש הוועידה ובכירי פ"צ-צ"צ התכבדו בתפקידים חשובים: לואי סיגאל נבחר לסגן יושב-ראש (לצדם של דוד דובינסקי ואייב מילר); דויד פינסקי ופ' גינגולד נבחרו לוועדת ההחלטות; לואי סיגאל וחיים ארנרייך נבחרו לוועדת הארגון. חיים ארנרייך ודוד פינסקי נאמו בשם פ"צ-צ"צ והפארבאנד (ארגון האחווה של פ"צ-צ"צ).

הוועידה נתנה ביטוי לכאבם המיוחד של היהודים בשל עליית הנאציזם והפשיזם, המשתמשים באנטישמיות כנשק להשמדת הדמוקרטיה בעולם, ולסיבוך ארצות ועמים במלחמה. היהודים, הוכרו בוועידה, משמשים כשעיר לעזאזל של הדיקטטורות השונות כדי לחפות על טעויותיהן. מטרת הוועד נקבעה אפוא כמלחמה בכל דרך אפשרית באפליית היהודים ובאנטישמיות, כחלק ממעשי הראקציה הפוליטית והסוציאלית בעולם. הוועידה אימצה החלטה בת 4 סעיפים: קביעת מדיניות חדשה של הפועל היהודי בשאלות החשובות של החיים היהודיים, קיום חחרם על חסורות גרמניות

10. **אידישער-קעמפער**, 23 בפברואר 1934, עמ' 1-2.

(החלטתה של פדרציית העבודה האמריקנית), מאבק כנגד הפשיזם, ושיתוף-פעולה עם ארגונים יהודיים אחרים לבניית חיים יהודיים על יסודות פרודוקטיביים.¹¹ הוועידה גם עיצבה את המבנה הארגוני של הוועד. להנהלת הוועד נבחר ברוך צ'ארניי (ולאדק) כיושב-ראש, יוסף בסקין כמזכיר, דויד דובינסקי כגזבר, יוסף ויינברג, מקס זריצקי, מוריס פיינסטון, אלכס קאהן, סול ריפקין ויוסף שלוסברג כסגנים ליושב-ראש. העימות בין פ"צ-צ"צ לוועד פרץ בעקבות החלטה של ועדת הארגון (שבין חבריה היו, כאמור, לואי סיגאל וחיים ארנרייך) כי שום אדם או ארגון הקשור לוועד הפועלים היהודי אינו יכול להיות חבר בארגון אחר, המעורב בפעילות יהודית כללית. כל פעילות כזאת, אמרה ההחלטה, טעונה הסכמה של הוועד. לאור החלטה זו, שמשמעותה בעיני פ"צ-צ"צ הייתה פרישה מהקונגרס היהודי האמריקני, שלא כמקובל עליהם, עזבו חברי פ"צ-צ"צ בהפגנתיות את הוועידה לקראת סיומה. בעקבות העזיבה השמיע ולאדק הצהרה לוועידה בזו הלשון:

עשינו ככל יכולתנו. נתנו לקבוצות הציוניות-סוציאליסטיות את כל האפשרויות להתאחד עמנו, אך איננו יכולים בשום אופן להכיר בזכותם לרקוד בשתי חתונות ולשרת שני אלים. הוצבה בפניהם הברירה - תנועת הפועלים היהודית או הפוליטיקה של כל ישראל, אך הם העדיפו את הפוליטיקה של כל ישראל. אנו מצטערים על כך, אך נמשיך בפעולתנו. כאשר קבוצות אלה יכירו בטעותן ויחזרו אלינו, דלתותינו יהיו פתוחות פניהן.¹²

העיתון פארווערטס דיווח על המאורע, ב-26 בפברואר 1934, תחת כותרת-המשנה: 'הציונים עוזבים את הוועידה בשל ההחלטה נגד קבוצות בורגניות'. גם הירחון האנגלי של ארבעטער-רינג, *Call of Youth*, דיווח (בגליון מרס 1934) על פרישת פ"צ-צ"צ מהוועידה, בשל אימוץ החלטה שדרשה מהם לעזוב את הקונגרס היהודי האמריקני הבורגני.

מזכיר פ"צ-צ"צ דוד ורטהיים, שהסביר לחברי תנועתו את הטעמים לעזיבת הוועד, העלה טענות קשות נגד דרך הניהול של הוועידה, וקבל בעיקר על הסירוב של מארגניה לקיים דיון נאות בעקרון איסור ההשתתפות בארגון כללי אחר. הוא ציין כי נדחתה גם הצעת פ"צ-צ"צ לקיים דיון על עקרון ה'איסור' בוועידה הבאה. תחושתו של ורטהיים הייתה שהמארגנים נהגו בהתנשאות - בנוסח 'אני ואפסי עוד'.¹³ דויד פינסקי תקף את מדיניותו היהודית הבדלנית של הוועד, שהעדיף שיתוף-פעולה עם ארגונים סוציאליסטיים על פני איחוד עם העם היהודי כולו. לדעתו, מגמה זו נדונה לכישלון, מאחר שלא היה בסיס לדימוי של הפרולטריון העולמי ל'הרקולס'. במצב הנוכחי,

11. פארווערטס, 26 בפברואר 1934.

12. שם.

13. אידישער-קעמפער, 2 במרס 1934, עמ' 1-2.

אמר פינסקי, הרקולס חסר איברים. הוא הציע לתנועתו לפעול למען דמוקרטיזציה של הקונגרס היהודי האמריקני, ולהופכו לכוח עממי אמיתי.¹⁴

לואי סיגאל, חבר בוועדת הארגון של הוועידה, העיד על הצעתו לתוספת לעקרונות ה'איסור', שתאמר כי הוועדה המרכזת של הוועד תנהל משא-ומתן עם ארגונים שכבר קשורים לארגונים יהודיים כלליים על הדרכים לפרישתם מארגונים אלה והצטרפותם לוועד בלבד. לדבריו, הוועדה דחתה את הצעתו. סיגאל כינה את דרישת הוועד מפ"צ-צ"צ 'החלטה דיקטטורית', ותקף את ולאדק עצמו בשל חברותו בוועד היהודי האמריקני ובג'וינט. שני אלה, אמר סיגאל, הם ארגונים לא-דמוקרטיים, ורחוקים מתנועת הפועלים, אך ולאדק פטור ממתן דין-וחשבון לוועד בשל חברותו בהם כיחיד (למען האמת, אחרי הוועידה פרש ולאדק מפעילותו בוועד היהודי האמריקני).¹⁵

ולאדק יצא נגד ביקורתם של פ"צ-צ"צ על הוועד. במאמר בפארווערטס, תחת הכותרת 'הטענות השקריות והטפשויות נגד ועד הפועלים היהודי', טען, ששום ארגון אחראי, עם מעט כבוד עצמי, אינו יכול לנהוג כפי שנהגו פ"צ-צ"צ בוועידה. הוא חזר על תקוותו שהם יכירו בטעותם, לנוכח האינטרסים המשותפים של הוועד ותנועת פ"צ-צ"צ. לדבריו, מטרת הוועד לא הייתה לשבור - אלא לבנות, לא לבלוע ארגונים אחרים או להתנקם בהם - אלא ליצור אחדות אמיתית של איגודים למלחמה בכל אויבי העם היהודי.¹⁶

לואי סיגאל ענה לוולאדק מעל דפי אידישער־קעמפער. פ"צ-צ"צ, טען, רצו לשתף-פעולה עם הוועד, אך שום בר־דעת לא היה יכול להסכים כי ארגון כדוגמת פועלי-ציון, הקיים כבר שלושים שנה, יקבל תכתיב של הוועד, שעדיין לא גיבש תוכנית פעולה ברורה. סיגאל הדגיש שהוועד מבקש ליצור מפלגה חדשה (הבולעת ארגונים אחרים), תחת שם בדוי של ועד בלתי-תלוי; המשמעת שהוועד תובע יכולה להתקיים אך ורק במפלגה, כתב סיגאל, ולא בארגון קואליציוני.¹⁷

מן האמור עד כה עולה שפ"צ-צ"צ בחרו שלא להצטרף לוועד הפועלים היהודי, המורכב מארגונים פועליים יהודיים חשובים ביותר, בשל סירובם לקבל את תכתיב הוועד לפרישה מידית מהקונגרס היהודי האמריקני. פ"צ-צ"צ עצמם ייחסו לקונגרס חשיבות מרובה והדגישו את חלקם בהקמתו. הם ראו בו מכשיר לגיוס תמיכתה של היהדות האמריקנית המאורגנת בציונות וביישוב היהודי בארץ-ישראל, ולכן, למרות שהיו שותפים לביקורתו של הוועד על אופיו הלא-דמוקרטי של הקונגרס, הם העדיפו לנהל מאבק על הדמוקרטיזציה של הקונגרס במסגרתו, ולא מחוצה לו. גם אם נדמה כי הוויכוח בין פ"צ-צ"צ לוועד נסב על בעיה ארגונית, הנה למעשה

14. שם, עמ' 2-3.

15. שם, עמ' 3-5.

16. פארווערטס, 17 במרס 1934, עמ' 3.

17. אידישער־קעמפער, 6 באפריל 1934, עמ' 5-6.

ויכוח זה הבלית את הבעייתיות הכרוכה במימוש הפן הציוני באידאולוגיה של תנועת פ"צ-צ"צ במסגרת תנועת הפועלים. פעילותה של התנועה במסגרת מעמדית-פועלית בלבד, משמעה היה ויתור על האוריינטציה של 'כלל ישראל' ועל גיוסם של יהודים ליברלים ופרוגרסיבים לטובת הציונות העובדת בארץ-ישראל. אדרבה, לאור משקלם המועט של פ"צ-צ"צ מול הפלגים האנטי-ציוניים והלא-ציוניים בוועד הפועלים היהודי, נראה כי סיכוייהם להעביר בוועד החלטות לטובת היישוב היהודי בארץ-ישראל היו קטנים. לפיכך, קשה היה להנהגת פ"צ-צ"צ להגביל את פעילותה אך ורק למסגרת הוועד.

חילופי הדברים בין הוועד לפ"צ-צ"צ מעידים כי פרישת פ"צ-צ"צ נבעה גם משקולי יוקרה אישיים ותנועתיים. אחד הגורמים שהקלו על החלטת הפרישה היה הצלחתם של פ"צ-צ"צ להעביר בקונגרס הקונטיננטלי החלטה נגד הפשיזם ודיכוי היהודים בגרמניה.¹⁸ קונגרס זה התכנס בווינגטון בימים 6-7 במאי 1933, ביוזמת המפלגה הסוציאליסטית האמריקנית, ובהשתתפות 4,376 נציגים של איגודים מקצועיים, פועלים וחואים. פ"צ-צ"צ ייחסו חשיבות מרובה לפעילותם במסגרתו, במיוחד לאור העובדה שהכיר בהם כארגון פוליטי.¹⁹ אלא שכעבור שנה התברר כי הקונגרס הקונטיננטלי שהחל בקול תרועה רמה אינו צובר את התאוצה המקווה. אכזבתם של פ"צ-צ"צ מקפאונגו של הקונגרס התבטאה בהצעתו של לואי סיגאל, חבר הוועדה המבצעת של הקונגרס, להופכו למפלגה פוליטית. אם לא ייעשה כן, אמר, שוב לא יהיה טעם בכל הפגישות של הוועדה המבצעת.²⁰

בינתיים התברר כי ועד הפועלים היהודי פועל נמרצות. בוועידה שכינס ב'טאון הול' בניו-יורק, ב-25 ביוני 1934, התקבלו ארבע החלטות מעשיות: 1. האצת החרם נגד מכוונות ומוצרים גרמניים בחנויות; 2. ניהול תעמולה נגד הפצת תעמולה נאצית ופשיסטית בארצות-הברית; 3. מימוש החלטת החרם, שאימצה פדרציית העבודה האמריקנית בוועידתה בסן-פרנסיסקו, באותה שנה; 4. הקמת קרן לסיוע לקורבנות הנאציזם והפשיזם בגרמניה ובאוסטריה, וסיוע לתנועות המחתרת של האיגודים המקצועיים והסוציאליסטיים בארצות אלה.²¹

הנהגת פ"צ-צ"צ הייתה שלמה עם החלטת הפרישה מוועד הפועלים היהודי בתנאים ששררו בעת כינוסה של ועידת היסוד. לעומת זאת, העמיתים בארץ-ישראל, ועוד יותר מכך החברים הפעילים במגבית-ההסתדרות, ובראשם אייזיק המלין, היו מודאגים

18. הצהרת פ"צ-צ"צ לקונגרס הקונטיננטלי, מאי 1933, Archives of the Labor Zionist Organization of America (hereafter LZOA), Hebrew Union College, Jerusalem, Microfilm no. 1529

19. פרוטוקול ישיבת הוועדה המרכזת של פ"צ-צ"צ מיום 8 במאי 1933, שם.

20. לואי סיגאל לקלארנס סניור, 28 בינואר 1935, LZOA, 1535.

21. JLC, קופסה 13 תיק 1.

מהפגיעה הצפויה בהכנסות המגבית ומהרחקת התנועה ממוקד כוח חשוב של תנועת הפועלים. יוסף שפרינצק, ששהה בארצות-הברית בשליחות המגבית, גייס את המלין לשכנע את מנהיגי פ"צ-צ"צ בנחיצות לחדש את המשאומתן בין התנועה לוועד. בתיווכו של יוסף שלוסברג, שהיה פעיל במגבית ובוועד כאחד, נערכו מספר פגישות בין שפרינצק לוולאדק על תנאי 'איחוד כוחות העובדים היהודיים לטובת ענייני כלל ישראל', כהגדרת שפרינצק. בשיחות אלה הצליח שפרינצק להגמיש את עמדתו של ולאדק: הלה הסכים להכיר בצורך בייצוג יהודי ארצות-הברית בכללותם (על-ידי הקונגרס היהודי האמריקני) על בסיס דמוקרטי. בתמורה לכך נדרשו פ"צ-צ"צ לפרוש מהקונגרס, להתאחד עם הוועד, ולפעול למען כניסתו של הגוף המשותף לקונגרס כחטיבה פועלית מאוחדת (כמובן, בתנאי שיובטחו בו בחירות דמוקרטיות).

חרף השפה המשותפת שמצאו שפרינצק וולאדק, נראה כי ולאדק לא היה להוט במיוחד להחיש את ההצטרפות של פ"צ-צ"צ לוועד. א' בלפור, שביקש להיפגש עם ולאדק, בהסתמך על ההבנות שהושגו בינו לבין שפרינצק, נענה בטענה החמקנית של ולאדק שהוא עסוק מדי בהכנות לנסיעה ברחבי ארצות-הברית.²² גם גולדה מאירסון, שנפגשה עם ולאדק בוועידת ILGWU במאי 1934, יחד עם שפרינצק, ניסתה לקבוע פגישה רשמית בין הצדדים, אולם נסיונה לא עלה יפה. ולאדק הסביר לה כי פגישה כזאת תוכל להיערך רק כעבור כמה חודשים.

בדיווחיו למפא"י ולוועד הפועל של ההסתדרות על הביקור בארצות-הברית, האשים שפרינצק את חברי פ"צ-צ"צ (סיגאל, בונצ'ק, ארנרייך וורטהיים) בפילוג של ועד הפועלים היהודי. להערכתו, הפילוג היה נמנע אילו הוא עצמו, חיים גרינברג וגולדה מאירסון היו בניירורק בעת הוועידה. שפרינצק התרשם מנחישותו של הוועד לפעול בתוך כלל ישראל ומאישיותו של ולאדק, שיש לו 'דרך ארץ גדול בפני כוח הפועלים בארץ-ישראל'. עם זאת, שפרינצק האשים את שני הארגונים כאחד בעיכוב המשא-ומתן ביניהם, בשל ענייני יוקרה ומשקעי העבר יותר מאשר בשל עניינים שבתוכן.²³ לעומת זאת, בהופעתו בפני הוועד הפועל של ההסתדרות, ב-16 באוגוסט 1934, הצדיק שפרינצק את טענת פ"צ-צ"צ, שכניסתם לוועד בתנאים הנוכחיים הייתה שוללת מהם כל אפשרות לפעולה.²⁴ שפרינצק הדגיש בדיון זה את ערכם העולה של האיגודים המקצועיים, לאור מדיניותו של הנשיא רוזוולט. לדעתו, ולאדק, 'מנהיג בעל ניסיון ופיקח', צפה התפתחות זו ונערך לה בהקמת ועד הפועלים היהודי. לפיכך, על משלחת ההסתדרות לארצות-הברית להציג מנהיגות ברמה של ולאדק ולאחות את הקרע בין הוועד לבין פ"צ-צ"צ.

22. בלפור לוולאדק, 19 במאי 1934; ולאדק לבלפור, 23 במאי 1934, שם, קופסה 10 תיק 40.

23. 'י' שפירא (עורך), אגרות יוסף שפרינצק, ב, תל-אביב תשכ"ה, עמ' 271-284.

24. פרוטוקול ישיבת הוועד הפועל של ההסתדרות, 16 באוגוסט 1934, מכון לבון.

למרות השיחות הלא-רשמיות על שיתוף-פעולה בין פ"צ-צ"צ לבין הוועד, הנה על פני השטח התנהל מאבק גלוי ביניהם. פ"צ-צ"צ האשימו את הוועד בהחרמתה של מגבית-ההסתדרות ובניסיון לפגוע בה בדרכים שונות וגם הציגו אותו כמוסד מתחרה לקונגרס היהודי העולמי, שהתגבש באותן שנים. הם הקימו סיעת פועלים לקראת הבחירות לקונגרס הזה, וערכו ועידת פועלים יהודים בניו-יורק ב-13 בינואר 1935. בוועידה זו השתתפו 504 צירים מארגונים שונים (כגון ארבעטער-רינג), מסניפי איגודים מקצועיים, מאגודות עזרה, וכן חברי המפלגה והארגונים המזוהים עמה. חיים ז'יטלובסקי נתן את ברכתו ותמיכתו לוועידה.²⁵

במהלך ההכנות של פ"צ-צ"צ לבחירות לקונגרס היהודי נשמעו בשורותיהם גם קולות אופוזיציוניים שביקרו את הדבקות בעקרון הבחירות הדמוקרטיות. ד"ר הרמן סיידל מבולטימור טען שהייתה זו שטות לעזוב את ועד הפועלים היהודי, בשל ההגבלות שהטיל על ארגונים שהשתייכו אליו. הדמוקרטיה, טען, היא עיקרון חיוני, אך היא מאבדת את משיכתה כאשר הופכים אותה לפולחן, ולכן יש להתחשב גם בשיקולים מעשיים.²⁶ עם זאת, עמדתו של סיידל לא שיקפה את דעת הרוב בתנועה, שתמך בפרישה מוועד הפועלים היהודי ובעיקרון הדמוקרטי של איחוד הפועלים היהודים.

הוויכוח על הסכם ההעברה

בינתיים נכנס לתמונה דוד בן-גוריון, שחשב כי הסיוע של תנועת הפועלים היהודית בארצות-הברית לארץ-ישראל אינו צריך להצטמצם לתחומי הסולידריות המעמדית וראוי לכלול בו גם תמיכה במפעל הציוני כמוקד עלייה והתיישבות, וממילא גם עזרה בפעילות המדינית של התנועה הציונית.²⁷ בפגישות עם ולאדק, ביוני 1935, עלה בידי בן-גוריון לנסח מסמך משותף בדבר 'איחוד הפועלים היהודיים באמריקה'. השניים הסכימו לכנס ועידה כללית של כל הפועלים היהודים באמריקה - האיגודים המקצועיים, ארבעטער-רינג, פ"צ-צ"צ (והפארבאנד), הפארבאנד הסוציאליסטי היהודי וחברת פארווערטס - על יסוד תוכנית פעולה מוסכמת בת 10 סעיפים. עיקריה של התוכנית היו מאבק באמריקה על זכויות הפועלים היהודים, שיתוף-פעולה בין-ארגוני בעניינים יהודיים, סיוע כספי ופוליטי לארץ-ישראל, ייצוג הפועלים כחטיבה אחת במוסדות הכלליים (למעט הקונגרס הציוני), והשתתפות בקונגרס יהודי כללי באמריקה על בסיס בחירות דמוקרטיות.²⁸

25. ביולטין מס' 22 של 'האיחוד העולמי', המשרד המרכזי, ורשה, 8 בפברואר 1935.

26. הרמן סיידל לאייזיק המלין, 15 במרס 1935, LZO 1536.

27. ד' בן-גוריון, זכרונות, ב, תל-אביב 1971, עמ' 318.

28. שם, עמ' 326. ההסכם נוסח בפגישת בן-גוריון וולאדק ב-7 ביוני 1935.

כן הוסכם כי פ"צ-צ"צ ובעלי-בריתם יוסיפו להשתתף, לאורך תקופת מעבר בת שנה, בקונגרס היהודי האמריקני בתבניתו דאז, וכעבור שנה יותנה המשך השתתפותם בהשתתפות של כל ועד הפועלים בקונגרס. מרשימותיו של בן-גוריון על שיחותיו עם ולאדק עולה כי ולאדק עמד על הקמת מגבית מאוחדת כללית של הפועלים, למימון פעולות הוועד החדש בכל הארצות, לרבות ארץ-ישראל.²⁹ משמעותה של דרישה זו הייתה ביטול מעמדה העצמאי של מגבית-ההסתדרות ואיחודה עם המגבית החדשה. נראה כי בשל רגישות הנושא הסכימו שני האישים שלא להזכירו במפורש בהסכם ביניהם.

מрשומות שיחתו של בן-גוריון עם לואי סיגאל, ב־8 ביוני 1935, נראה כי בן-גוריון נטה לתמוך באיחודים נוספים של ארגוני התנועה בארצות-הברית במסגרת הוועד הנדון. הוא שאל, למשל, את סיגאל אם יסכים לאיחוד הפארבאנד עם ארבעטער-רינג, וסיגאל השיב שאם אכן יקום הוועד החדש, הוא לא יתנגד לאיחוד שכזה.³⁰ ראוי להדגיש כי ההסכם של בן-גוריון ולאדק היה על דעתם בלבד, ומימושו היה מותנה באישור הארגונים שהם ייצגו, וכמובן בהסכמת הארגונים האחרים שהוזכרו לעיל. במחצית השנייה של 1935 היה ועד הפועלים היהודי שקוע במאבקו בממשלה הנאצית בגרמניה, שאחד מהיבטיו היה פרשת הסכם ההעברה. הוועד היה הגורם התקיף ביותר בביקורת על הסכם זה ולא חסך ביטויים חריפים מפ"צ-צ"צ ומההסתדרות על מעורבותם בביצועו. כפי שראינו לעיל, הוועד ראה את החרם על קניית סחורות גרמניות כאחת הפעולות החשובות במאבקו בנאציזם. יתר הארגונים היהודיים השתתפו בתנועת החרם באמצעות הקונגרס היהודי האמריקני.³¹ פ"צ-צ"צ תמכו נמרצות בחרם, וגיננו חברות יהודיות שניצלו הזדמנויות לרכוש סחורות גרמניות זולות.³²

הביקורת כלפי התנועה בארצות-הברית נשמעה בעקבות הידיעות על כך שההסתדרות הכללית בארץ-ישראל שותפה (באמצעות חברת ניר ובנק הפועלים) להסכם ההעברה. הארגון הראשון שדן בכך היה הליגה האנטי-נאצית, בראשותו של שמואל אונטרמיייר. הליגה פנתה תחילה ישירות לפ"צ-צ"צ לקבלת הבהרות על ההסכם,³³ ואחר-כך נדונה הסוגיה גם במסגרת קרן היסוד.³⁴ הוועד הפועל של ההסתדרות דן, כמובן, בסוגיה זו עוד לפני כן - בידיעה שהסכם ההעברה הפך לעניין פוליטי וההסתדרות מואשמת בכך שתוכנית ניר (קבלת מלווה מגרמניה בסך 160,000 לירות ארץ-ישראליות ל־20 שנה בריבית של 3%) שוברת את תנועת החרם על

29. שם, עמ' 318-319. פגישת בן-גוריון ולאדק ב־1 ביוני 1935.

30. שם, עמ' 327.

31. ג'וזף טננבאום, הקונגרס היהודי האמריקני לג'קוב צמון, 14 בפברואר 1935, LZO 1531.

32. מכתב דוד ורטהיים לחברי המפלגה, 17 בינואר 1934, LZO 1531.

33. 'הליגה האנטי-נאצית' לדוד ורטהיים, 14 ביולי 1934, LZO 1533.

34. דו"ח קרן-היסוד, 30 ביולי 1934, LZO 1533.

גרמניה. אלא שהוועד הפועל הצדיק תוכנית זו בנימוק שההלוואה תנוצל לבניין ארץ-ישראל. זלמן רובשוב (שו"ר) אף טען באותה ישיבה שאם הנוכחים יניחו שאין כל קדושה בחרם, לא תהיה להם שום סיבה לחשוש מפני הפרתו.³⁵ ועד הפועלים היהודי לא הרפה מנושא זה, ואף העצים את התקפתו על הסכם ההעברה בוועידתו הארצית השנייה ב-27 באוקטובר 1935. יוזם המהלך היה ולאדק, שחזר זמן קצר לפני כן מסיור בן שבעה שבועות בתשע מדינות באירופה. עכשיו תיאר בצבעים קודרים מאוד את מצבם של יהודי גרמניה, הצפויים להשמדה אם אמנם יצליח היטלר להחזיק בשלטון לאורך זמן. תקוותם היחידה, אמר, היא להימלט מהגיהנום שבו הם נתונים, אבל השאלה היא לאן ילכו ועם אילו אמצעים.³⁶ על רקע תחושה זו העלה ולאדק את הסכם ההעברה לדיון בוועידה האמורה. בתמיכתם של י' בסקין וי' ויינברג, דרש מהוועידה להציג עמדה נחושה בנושא זה, בנימוק שהסכם ההעברה שם ללעג ולחרפה את המאבק הכולל של תנועת העבודה העולמית נגד ההיטלריות והנאציזם. 'כיצד נוכל לדרוש מהמק'גינטים והמק'קנים [הלא-יהודים] להחרים סחורות גרמניות', שאל ולאדק, 'בעוד הברנשטיינים והקאהנים סוחרים עמם?'³⁷ מול קבוצתו של ולאדק ניצבו אישים כדוגמת י' שלוסברג, מ' פיינסטון ונ' קאנין, חלקם פעילים במגבית-ההסתדרות, שניסו למתן את עוצמת המתקפה הצפויה על אנשי ארץ-ישראל. הם דרשו לדחות קבלת החלטה בנדון קודם שתתבצע חקירה בדבר אמיתותו של הסכם ההעברה. לאחר ויכוח 'מר וחרף' (כהגדרת העיתון פארווערטס), נוסחה הצעת פשרה שנתקבלה ברוב קולות:

הסכם ההעברה של פלסטינה עם משטר היטלר עומד בסתירה מוחלטת לתנועת החרם של המון הפועלים והיהודים בעולם כולו. הוועידה מצהירה על מחאתה כנגד ההסכם, ומצפה שהקבוצות הפועליות בציונות יעשו כל שביכולתן כדי לבטל את הסכם ההעברה המחפיר.³⁸

לאחר הוועידה פנו המלין, שלוסברג ופיינסטון לוועד הפועל של ההסתדרות וביקשו תשובה על האשמותיו של ולאדק. בתגובה לכך דרש משה שרתוק לפרסם הודעה כללית בעניין הסכם ההעברה.³⁹ ביקורתו של ולאדק גרמה, ללא ספק, למבוכה מסוימת בהסתדרות ובתנועה בארצות-הברית, ועתה היה צריך להציג עמדה ברורה בנדון. בוועידתה של מגבית-ההסתדרות, ב-29 בנובמבר 1935, הוחלט להקים ועדה בהשתתפות יוסף שלוסברג, מוריס פיינסטון, אלכס קאהן, חיים גרינברג ומקס זריצקי,

35. פרטוקול ישיבת הוועד הפועל של ההסתדרות, 25 בספטמבר 1933, מכון לבון.

36. פארווערטס, 5 באוקטובר 1935, עמ' 1, 13.

37. שם, 28 באוקטובר 1935, עמ' 1, 8.

38. שם.

39. פרטוקול ישיבת הוועד הפועל של ההסתדרות, 31 באוקטובר 1935, מכון לבון.

שתנסח הצהרה על עמדת המגבית בעניין הסכם ההעברה. במקביל לפעולת הוועדה נערך משא-ומתן בין פ"צ-צ"צ לוועד הפועלים היהודי בדבר קיום ויכוח פומבי בנושא זה. ולאדק נבחר לייצג את הוועד, ואילו פ"צ-צ"צ גייסו לשם כך את ברל לוקר, שעמד בראש הוועד הפועל של האיחוד העולמי הציוני-סוציאליסטי.

הוויכוח נערך ב'מקה טמפל', בניו-יורק, ב-22 בדצמבר 1935, תחת הכותרת: 'האם הסכם "ההעברה" מוצדק?' המנחה היה מקס זריצקי, המקובל על שני הצדדים כאחד. ועד הפועלים היהודי נתן פרסום רב לעימות, האיץ בסניפיו הקרובים לניו-יורק לרכוש כרטיסים, והפיץ חוברות רקע.⁴⁰ מספר הצופים בוויכוח הוערך ב-3,000 עד 4,000 איש משני המחנות כאחד. לאחר הוויכוח ביקש בנג'מין גבינר, מזכיר הוועדה המבצעת של הוועד, משלושת העיתונים היומיים **דער-טאג**, **מארגן-זשורנאל** ו**פארווערטס** לפרסם בהבלטה את הוויכוח בין ולאדק ללוקר.⁴¹

האיזון בין שני המתווכחים נשמר בקפדנות. הם נאמו לסירוגין, וכל אחד מהם דיבר במשך 55 דקות בסך-הכל. ברל לוקר - שחייב את הסכם ההעברה - טען כי אין עוררין על נחיצותו של החרם על סחורות גרמניות. השאלה היא, אמר, האם החרם הוא האמצעי היחיד שיש לנקוט במלחמה בהיטלר ולמען יהודי גרמניה. לדבריו, הקונגרס הציוני אישר את הסכם ההעברה משני טעמים: מלחמה בהיטלר והצלת יהודי גרמניה. ההסכם נעשה לצורך פיקוח על העברת הכספים והשקעתם באופן קונסטרוקטיבי, כדי למנוע מצב של אנרכיה ונזק לכלכלה הארץ-ישראלית. לוקר גם שלל את הטענה כי ההסכם מסייע להיטלר, וציין כי הבעיה שיש למתנגדי ההסכם עם היטלר חמורה מבעייתם של הציונים. ארגונים כדוגמת הג'וינט ו'אורט', וכן יהודי אנגליה ואחרים, אמר לוקר, שולחים דולרים לגרמניה, וכך זוכה הממשלה הגרמנית בעקיפין בכסף זר.

ולאדק - שולל ההסכם - טען כי ההסכם טמא כשהוא לעצמו, ללא קשר לשאלת נחיצותו או יעילותו. זהו שרץ שיש לבטלו, אמר, והוסיף כי לציונים יש אינטרס כפול בקיומו של ההסכם: העלאת יהודי גרמניה לארץ-ישראל והעברת כספים לשם. כסף זה מממן את המוסדות הציוניים ואינו ניתן ליהודי גרמניה, אמר ולאדק. עם זאת, ציין, עיקר הבעיה הוא שההסכם שובר את החרם, שלא לדבר על כך שהציונים משמשים כמפיצים של סחורות גרמניות בארצות השכנות לפלסטינה. ולאדק תקף בעיקר את ההסתדרות, ארגון העובדים הסוציאליסטים, על מעורבותה בהסכם. הוא הודה שארגון הג'וינט מסייע בעקיפין להיטלר, אך הצדיק זאת בפעילותו למען היהודים הנזקקים והעניים והמשיל את פעילות הג'וינט לזו של ארגון הצלב האדום.

לוקר הגיב במתקפה על ארגון הג'וינט. הוא שלל את הדמיון בינו לבין הצלב

40. JLC, קופסה 13 תיק 5.

41. שם, מכתב בנג'מין גבינר מ-26 בדצמבר 1935.

האדום, בנימוק שהג'וינט אינו שולח לגרמניה תחבושות, אלא דולרים אמריקניים שהיטלר זקוק להם נואשות בעקבות החרם. כן הכחיש את השמועות על שימוש בכספים של יהודי גרמניה לצרכים מפלגתיים. לדבריו, הכספים שימשו לרכישת אדמות ולבניית בתים ליהודי גרמניה. ולאדק הוסיף וטען כי הסכם ההעברה פוגע בנסיגתם של הפועלים המאורגנים באירופה להלחם בפשיזם. זו בגידה בתנועת הפועלים הבינלאומית, אשר לראשונה ניצבת לצד היהודים, אמר. על כך השיב לוקר, כי בפגישותיו עם סוציאליסטים גרמנים הוא התרשם כי הם רַאל־פוליטיים ומודעים למצבם הקשה של יהודי גרמניה. בסיכומו של הדיון טען כי 'אנו הסוציאליסטים הארץ־ישראלים לוחמים בפשיזם ומעוניינים בהגשמת הערכים הסוציאליסטיים, אלא שעד שתוגשם המהפכה המצופה הזאת, עלינו להציל בינתיים את עמנו'.⁴²

בניגוד למצופה, הדיווח של י' קיסין (איש הוועד) בפארווערטס על הוויכוח היה ענייני והוגן. לדבריו, הקהל האזין בקשב רב לשני הנואמים, ואם לשפוט לפי מחיאות־הכפיים, הרי הן נחלקו כמעט שווה בשווה בין שני הצדדים. ההעדפה היחידה של העיתון לטובת ולאדק הייתה בכותרת־המשנה, שהפנתה את תשומת־הלב ל'טיעונים מעניינים נגד הסכם "ההעברה"'.⁴³

הצלחתו של ברל לוקר לעמוד בכבוד מול האשמותיו של ולאדק תרמה להפגת מבוכתה של תנועתו לנוכח מעורבותה בהסכם ההעברה. לאחר מכן זכתה תנועת פ"צ"צ"צ בהישג תעמולתי נוסף, עם הצהרתה של מגבית־ההסתדרות על תמיכתה בהסכם. המגבית הצדיקה את החלטתה של הסוכנות היהודית לפקח על ההסכם, כדי למנוע את ניצולו לרעה בידי יחידים, והדגישה את תרומתו החשובה לביסוס אלפי יהודים מגרמניה בחקלאות ובתעשייה של ארץ־ישראל.⁴⁴ הצהרה זו הוצגה במסגרת מאבקו המוצלח של 'האיחוד העולמי' לביטול ההחלטה של האינטרנציונל הסוציאליסטי (ב־18 בפברואר 1936), שהאשימה את הציונים בארץ־ישראל בשבירת החרם על סחורות גרמניות.⁴⁵

הוויכוח על הסכם ההעברה שימש כגורם נוסף להאטת המשא־ומתן בין הוועד לפ"צ"צ"צ. ב־31 בדצמבר 1935 כתב דוד בן־גוריון בעניין זה לברוך צוקרמן ולגולדה מאירסון, שוולאדק 'נהפך לבו עליו לאחר שהיה בפולין, ואיני יודע מה גורל החזית המשותפת שהסכמנו עליה [ב־7 ביוני 1935]'.⁴⁶ ואכן, נראה כי הסכם ההעברה נחשב בעיני ולאדק כמעשה נורא ואיום והוא המשיך לגנותו בקיצוניות מעל כל במה אפשרית.

42. פארווערטס, 23 בדצמבר 1935, עמ' 1, 9.

43. Statement issued on behalf of the 11th Convention of the American Gewerkschaften on the German Transfer Agreement, LZOA 1540

44. 'האיחוד העולמי', תל־אביב, למוכרות האינטרנציונל הסוציאליסטי בבריסל, 19 במרס 1936, ארכיון ציוני מרכזי, ירושלים, A. 180/68.

45. ד' בן־גוריון, זכרונות, ב, עמ' 572-573.

אלברט מייר, ארכיטקט מניו-יורק, כתב לוולאדק על התרשמותו מאחד מנאומיו בנושא זה, שנראה לו כפרק מן המקרא:

The Jew who carries on trades with Hitler and Goebbels, with Goering and Streicher, when ever he is and whatever his motives, deserves nothing but our curse and contempt⁴⁶

על כל פנים, בתחילת 1936 נמשכו המגעים בין הארגונים באמצעות ארנרייך ורובשוב. ב-27 באפריל 1936 ביקש דוד ורטהיים מוולאדק לקיים ועידה משותפת, על סמך מגעיו עם בן-גוריון בקיץ הקודם וההבנות שהושגו עם ארנרייך ורובשוב. ורטהיים אף הדגיש באותה הזדמנות כי מצבו הקשה של העם היהודי בעולם מחייב את איחוד הכוחות.⁴⁷ תשובת הוועד הייתה קורקטית. נאמר בה כי הוועדה המבצעת דנה בעניין והתייחסה באהדה להצעת פ"צ-צ"צ למצוא דרכים לאיחוד, אך בשל נסיעתו של וולאדק (הוא שהה חמישה שבועות בארץ-ישראל, ואחר-כך באירופה) אין מנוס מלדחות את המשך המגעים לסוף הקיץ.⁴⁸

ההסכם שהושג בין בן-גוריון וולאדק נדון בוועד הפועל של ההסתדרות ב-9 בספטמבר וב-24 בספטמבר 1936.⁴⁹ בדיון השני הוקרא מכתבו של ישראל מרמינסקי, שהודיע כי הוא תומך בהסכם אך 'מתנגד בכל תוקף לכל הנחה ולוויתור כלשהו בשטח המגבית המיוחדת של ההסתדרות ... עלינו לקיים את מגביתנו לחוד וחברינו ישתתפו גם במפעלים למען אורט וכו'. מרמינסקי נימק את התנגדותו בשני טעמים, כספי ואידאולוגי. מן הטעם הכספי, איחוד המגביות יפחית את ההכנסות הצפויות להסתדרות. מן הטעם האידאולוגי, איחוד המגביות יציג את ארץ-ישראל כאחת הארצות הראויות לתמיכה, ויפגע במעמדה הייחודי של ארץ-ישראל בכל הסברה בפני הפועלים. לאחר קריאת מכתבו של מרמינסקי, דיווח דוד רמז על מברקם של לוקר ושפרינצק, שנפגשו בלונדון עם וולאדק. בשיחה זו הביע וולאדק התנגדות לפגישה רשמית בארצות-הברית עם משלחת ההסתדרות. עם זאת סוכם על המשך המשא-ומתן בין הצדדים בארצות-הברית.

חילוקי-הדעות בין הארגונים לא מנעו שיתוף-פעולה של פ"צ-צ"צ עם הוועד במגבית 'יום הרעב', ב-2 באפריל 1936, למען ארגוני פועלים פולניים והמפלגה הסוציאליסטית הפולנית. ורטהיים ציין שמפלגתו חשה חובה לסייע לוועד בפעולה זו,

46. אלברט מייר לוולאדק, 7 ביולי 1937, תיקי וולאדק, ארכיון יהודי אמריקה, סינסינטי, מיקרופילים מס' 1183.

47. ורטהיים לוולאדק, 27 באפריל 1936, JLC, קופסה 10 תיק 40.

48. 'י' מינקוף, מזכיר הוועדה המבצעת של JLC, לורטהיים, 7 במאי 1936, שם.

49. פרוטוקולים משיבת הוועד הפועל של ההסתדרות בימים 9 בספטמבר 1936 ו-24 בספטמבר 1936, מכון לבון.

ללא כל קשר עם המשא־ומתן בין שני הצדדים.⁵⁰ ואילו ולאדק הבהיר לוורטהיים שהמגבית מיועדת לסייע לארגונים בפולין, ללא כל שייכות למדיניות הייחודית של הוועד.⁵¹ רצונם של פ"צ-צ"צ להיות מעורבים בפעילות האיגודים המקצועיים בסיוע למען יהודי אירופה לא היה יכול להתיישב לאורך זמן עם היבדלותם מהמחנה של ועד הפועלים היהודי. ההתנגשות הבלתי־נמנעת התחוללה בתחילת 1937, בעקבות החלטתו של הוועד לנהל מגבית בבתי־החרושת למען המוני הפועלים היהודים במזרח אירופה. דוד ורטהיים כתב לוולאדק ב־25 בפברואר 1937 על רצונה של תנועתו להשתתף במגבית, לפי דרישת חברים והאיגודים המרכזיים שלה, וכדי למנוע חילוקי־דעות בין התנועות בבתי־החרושת בשעה קשה זו.⁵²

תשובתו של ולאדק הייתה מתגרה ומתנשאת. הוא ביקש מוורטהיים הבהרות ביחס למונח 'האיגודים המרכזיים' של פ"צ-צ"צ, וסיים את מכתבו במשפט 'ברור שאתם דורשים משהו, אבל לא ברור לי מה אתם דורשים'.⁵³ ורטהיים השיב לוולאדק שתנועתו דורשת להשתתף בניהול איסוף הכספים וחלוקתם בפולין, וביקש לקבל תשובה מהירה. אך התשובה המקווה לא הגיעה, חרף תזכורת נוספת של ורטהיים.⁵⁴

חילופי הדברים בין ולאדק לוורטהיים מצביעים על נקודת החולשה של פ"צ-צ"צ בכל הקשור לפועלים היהודים בארצות־הברית - העדר השפעה ישירה על האיגודים המקצועיים. מספרם הזעום של פ"צ-צ"צ (כ־5,000 חברים בשנות השלושים) והגיוון הרב של עיסוקיהם המקצועיים (תעשיית הביגוד, עובדי מכססה, עובדי דפוס, מנהלי־חשבונות, סוחרים זעירים ועוד) מנעו מהם השגת שליטה באחד מן האיגודים המקצועיים. השפעתם בשטח זה התבצעה בעקיפין, באמצעות ארגונים שהשתייכו למגבית־ההסתדרות, וכן באמצעות הקשר בין ההסתדרות בארץ־ישראל למנהיגיה של פדרציית העבודה האמריקנית. על הרקע הזה נקל אפוא להבין את הרמז העוקצני של ולאדק על היעדר הגייסות של פ"צ-צ"צ באיגודים המקצועיים, ואת התחמקותו של ורטהיים מתשובה מפורשת בדבר מוקדי הכוח של תנועתו.

בעקבות התעלמותו של הוועד מפ"צ-צ"צ, האשים לווי סיגאל, בוועידת הפארבאנד, ב־21 במרס 1937, את ועד הפועלים היהודי בחלוקה מפלגתית של כספי הקרנות למען יהודי פולין.⁵⁵ תגובתו של הוועד להאשמה זו הייתה חריפה. ועדה שהוקמה במיוחד לצורך זה ניסחה הצהרה על כך שוועד הפועלים היהודי איננו ארגון פוליטי, וחבריו מייצגים צדדים שונים של החיים היהודיים באמריקה. הוועד, נאמר בהצהרה,

50. שם. ורטהיים לוולאדק, 27 במרס 1936, JLC קופסה 10 תיק 40.

51. ולאדק לוורטהיים, 8 באפריל 1936, שם.

52. ורטהיים לוולאדק, 25 בפברואר 1937, שם.

53. ולאדק לוורטהיים, 3 במרס 1937, שם.

54. ורטהיים לוולאדק, 6 במרס 1937; ורטהיים לוולאדק, 19 במרס, 1937, שם.

55. דערי־טאג, 22 במרס 1937; מארגן־זשורנאל, 22 במרס 1937, כתבה מאת משה ריבלין.

מעוניין לשתף-פעולה עם כל ארגון המזדהה עם מטרותיו, אך לא ינהל כל משא-ומתן עם הפארבאנד או פועלי-ציון, לפני שאלה יתנצלו בפומבי על התקפתם החמורה והלא-מבוססת על הוועד. בין החתומים על ההצהרה היו ד' דובינסקי, י' בסקין, מ' זריצקי וולאדק עצמו.⁵⁶

ויכוח זה פגע בפ"צ-צ"צ יותר מאשר בוועד, במיוחד לאור המסע המוצלח של מנהיגי האיגודים המקצועיים היהודיים בארץ-ישראל, בינואר 1937, ורצונם הטוב לסייע למגבית-ההסתדרות.⁵⁷ מסע זה זכה לברכתו של ולאדק, שטען כי לאור הנטייה של חלק מיהודי ארצות-הברית להחרים את ארץ-ישראל, חשוב היה לו לבוא למסיבת הפרידה מחברי המשלחת כדי להצהיר כי בארץ-ישראל צריכה לקום מדינה שתקלוט מהגרים יהודים מפולין, מגרמניה ומרומניה.⁵⁸ אדרבה, במהרה התברר שההאשמה של פ"צ-צ"צ אכן הייתה חסרת בסיס, ואפשר היה לייחסה לתסכולם של ראשי המפלגה (במיוחד לואי סיגאל) מאי-שיתופם בפעילות הוועד. הביקורת על התנהגותם של אנשי הפארבאנד נשמעה גם מפי יוסף ברץ, השליח הארץ-ישראלי למגבית. ברץ דיווח למרכז מפא"י כי העניין גרם נזק מסוים לעבודת המגבית בקרב האיגודים המקצועיים.⁵⁹

הצעתם החוזרת של פ"צ-צ"צ להשתתף במגבית למען יהודי פולין, לאחר דיון בסוגיה בוועדה המרכזת, נדחתה בידי הוועד. ולאדק ציין כי הכסף אינו מיועד לסיוע למפלגות פוליטיות יהודיות בפולין, ולכן אין כל הצדקה לדרישת הייצוג של פ"צ-

56. ולאדק לוורטהיים, 24 במרס 1937, JLC, קופסה 10 תיק 40.

57. הייתה זו הפעם הראשונה שמשלחת רשמית של האיגודים המקצועיים היהודיים בארצות-הברית יצאה לארץ-ישראל, לאנגליה ולצרפת. מטרות הנסיעה המוצהרות היו להביע בפני פועלי ארץ-ישראל את הזדהותו והבטחת סיועו של הפועל היהודי באמריקה ולדרוש ממנהיגי הפועלים באנגליה וצרפת לסייע ליהודים הסובלים בעולם כולו ולבניין ארץ-ישראל (לאמור, לתבוע את פתיחת שערי ארץ-ישראל להמונים מפולין, מגרמניה וממדינות אחרות). חשוב לציין כי הביקור נערך במקביל לפעילותה של ועדת החקירה בארץ-ישראל (ועדת-פיל). הביקור היה אמור להוסיף משקל לעמדת היישוב היהודי כלפי הבריטים. חברי המשלחת היו מקס זריצקי (נשיא איגוד הכובענים), יוסף שלוסברג (המזכיר הראשי של איגוד החייטים ונשיא מגבית-ההסתדרות בארצות-הברית), איזידור נגלר, יוסף ברסלאב, סמואל פרלמוטר (סגני נשיא באיגוד הבין-לאומי לתופרי בגדי נשים), ראו: בן גוסקין (נשיא האיגודים היהודיים המאוחדים) ויושב-ראש ארבע-ערינג) וג'ק בלום (מנהל איגוד פועלי הביגוד' בבוסטון). על ניסיונות קודמים לערוך ביקור מסוג זה ראו: י' גולדשטיין, 'ראשיתה של מגבית-ההסתדרות בארה"ב', מאסף, יב (תשמ"א), עמ' 134-111; י' גולדשטיין, 'ראשית הקשרים בין ההסתדרות לבין הטרייד-יוניונים היהודיים בארה"ב', גשר, חורף-אביב תשמ"ב, עמ' 112-123.

58. פארווערטס, 24 בדצמבר 1936, עמ' 6.

59. פרוטוקול ישיבת מרכז מפא"י, 25 במאי 1937, בית ברל, תיק 23/37.

צ"צ. כן הזכיר שהם אינם חברים בוועד ואין להם כל אינטרס מיוחד המצריך את הגנתם.⁶⁰

עימותים אלה בין הארגונים הקטינו עוד יותר את הסיכויים הקלושים לכניסה של פ"צ-צ"צ לוועד, כציפית מפא"י וההסתדרות. אף-על-פי-כן זכה ולאדק לתמיכת פ"צ-צ"צ כשהתמודד, ב-1937, מטעם מפלגת העבודה האמריקנית בבחירות למועצת העיר ניו-יורק.⁶¹ בשנה זו, 1937, גם נמשכו המגעים בין ולאדק לבין בן-גוריון והשניים אף הגיעו לכלל הסכמה לגבי עריכת מגביות משותפות והתוויית הדרך להצטרפות פ"צ-צ"צ לוועד.

מנהיג ארץ-ישראלי נוסף שתלה תקוות בתנועת הפועלים היהודית בארצות-הברית היה ברל כצנלסון. על התפקיד שייעד לה, לבד מאיסוף כספים למען ארץ-ישראל, אפשר ללמוד מדבריו בפגישה עם משלחת מנהיגי האיגודים המקצועיים בתל-אביב ב-19 בינואר 1937.⁶² לדעתו, היה על האורחים לקבל את האידיאה הרבולוציונית הרוסית - מחויבות כלפי העם - במשמעות חדשה ולהפוך ליוחמים למען ארץ-ישראל, כן קרא להם לפעול לשינוי יחס האיבה מצד חוגי פועלים בפולין כלפי הסוציאליסטים הציונים. בסוף השנה ההיא ניאות כצנלסון לנסוע לארצות-הברית כדי לקדם את ההסכמים בין ולאדק לבן-גוריון, לאחר שפ"צ-צ"צ הודיעוהו על תמיכתם בהסכמים אלה. לדברי כצנלסון, לא עלה בדעתו להבריק לוולאדק קודם נסיעתו, כדי לקבל את אישורו לסיכום עם בן-גוריון. לו עשה זאת, היה מגלה שהוועד לא נתן את ברכתו. כצנלסון טען ש'היה זה משגה כבד מאוד שחברינו עזבו את הוועד', אך עם זאת הוא לא הציע עתה להיכנס לוועד בתנאים הקודמים. במקביל לכך הציע לוולאדק כי בהצהרת הוועד יכלול עקרון שמירת האינטרסים של הפועל היהודי בארץ-ישראל (לאמור, אישור לסולידריות של הוועד עם ההסתדרות, הבונה את ארץ-ישראל), וידובר במאבק על זכות עלייה לארץ-ישראל. כצנלסון סירב לבטל את מגבית-ההסתדרות, כדרישת הוועד, מתוך הכרה שאי-אפשר לארגן המון יהודי באמריקה על יסוד אידאולוגיה מפלגתית, והדרך האחת, למרבה האירוניה, היא באמצעות ארגוני מגבית. חיים גרינברג, שהתנגד תחילה לכניסה לוועד, ראה בעקרונות של כצנלסון בסיס טוב לפעילות של פ"צ-צ"צ במסגרת הוועד ותמך בכך. אך הפרסום המוקדם שניתן בעיתונות להסכם בין בן-גוריון וולאדק יצר חזיתות שונות של מתנגדים והקשה על ולאדק להעביר את ההחלטה המתאימה בוועד. לפיכך נבחרה ועדת-משנה, בהשתתפות אנשי הפארבאנד הסוציאליסטי היהודי וארבעטער-ינג, לניהול משא-ומתן עם פ"צ-צ"צ. ועדה זו הטילה על ולאדק וכצנלסון להכין הצעה משותפת והשניים

60. ולאדק לוורטהיים, 24 במאי 1937, JLC, קופסה 10 תיק 40.

61. קריאת פ"צ-צ"צ והארגונים המזוהים עמם לוועידת הזדהות עם 'מפלגת העבודה האמריקנית' במלון פנסילבניה, ניו-יורק, ב-26 באוקטובר 1937, שם.

62. פרוטוקול ישיבת הוועד הפועל של ההסתדרות, 19 בינואר 1937, מכון לבון.

גיבשו נוסח שכלל התחייבות לתמיכה מוסרית, כלכלית ופוליטית בתנועת הפועלים בארץ-ישראל, ותמיכה במאבק על זכות העלייה היהודית לארץ-ישראל. בדיון על הנוסח הזה נתגלעו חילוקי-דעות בשאלת הסולידריות של הוועד עם ההסתדרות וארץ-ישראל לעומת זיקתו לבעיות היהודים בשאר העולם. ראוי לציין כי הפארבאנד הסוציאליסטי היהודי נקט עמדה המשווה בין הסיוע לפועלי ארץ-ישראל ובין הסיוע לפועלים יהודים אחרים כבר בוועידה ה-35 של ארבעטער-רינג (5-12 במאי 1935). בשני המקרים, המטרה הייתה לנטרל הצעות החלטה אוהדות לתנועת העבודה הציונית.⁶³ בסופו של דבר, גם נסיונו של כצנלסון להביא לצמצום הפערים בין הוועד לפ"צ-צ"צ עלו בתוהו. אך כצנלסון לא אמר נואש ולא ביטל את הסיכויים להגיע להסדר עם הוועד. עובדה היא שבישיבת מרכז מפא"י ב-29 בדצמבר 1937 הוא עמד על החשיבות של הריסת המחיצות בין הארגונים וציין כי שיתוף-הפעולה עם הוועד יקהה, לדעתו, את העוקץ של עסקנים אנטי-ציונים המפריעים לעבודתם של הציונים באיגודים המקצועיים.⁶⁴

שיתוף-הפעולה בין הוועד לפ"צ-צ"צ התהדק ככל שהורע מצבם של יהודי אירופה. בינואר 1938 הזמין הוועד את פ"צ-צ"צ להשתתף בוועידת מחאה נגד מדיניות הממשלה הרומנית כלפי היהודים, ואנשי פ"צ-צ"צ נענו. חרף תחושת העלבון על כך שלא זכו לייצוג ברשימת הנואמים, השיקולים הלאומיים גברו הפעם על המשקעים האישיים בהנהגת המפלגה.⁶⁵

חשיבות הקשר בין שני הארגונים גברה גם לאור השינוי ההדרגתי ביחסו של ולאדק לפתרונה של שאלת ארץ-ישראל. בסוף 1937 כבר היה אפשר לראותו כבעל-ברית לציונים בארצות-הברית, הגם שהגיע לכך מטעמיו שלו. סטוארט ני מציג שתי דוגמאות לשינוי בעמדותיו של ולאדק.⁶⁶ ראשית, במכתבו לפליקס ורבורג ב-3 באוגוסט 1937 תמך ולאדק בתוכנית החלוקה, לא כפתרון הטוב ביותר אלא כפתרון היחידי האפשרי בנסיבות הקיימות. שנית, בדיון במועצת העיר ניו-יורק ב-14 באוקטובר 1938, הצביע ולאדק בעד הצעת החלטה לפנות לנשיא רוזוולט ולמזכיר המדינה קורדל הול שיבקשו מממשלת בריטניה להקים מדינה יהודית. שישה-עשר יום לאחר מכן, ב-30 באוקטובר 1938, מת ולאדק לפתע פתאום מהתקף-לב. בכך נקטע מעגל חיים של איש שהחל את דרכו כסוציאליסט ציוני, התגלגל ל'בונד' ונעשה לתומך בהקמת מדינה יהודית בארץ-ישראל.

63. ראו חילופי דברים בין מ' איוונסקי ובן בנימין באידישער-קעמפער, 17 במאי 1935, עמ' 5-7; 24 במאי 1935, עמ' 8-9; 31 במאי 1935, עמ' 13-15.

64. פרוטוקול ישיבת מרכז מפא"י, 29 בדצמבר 1937, בית ברל, תיק 23/37.

65. מברק ורטהיים לוולאדק, 6 בינואר 1938, JLC, קופסה 10 תיק 40.

66. S. E. Knee, *The Concept of Zionist Dissent in the American Mind 1917-1941*, New-York 1979, pp. 168-169.

הניסיון האחרון להצטרפות פ"צ-צ"צ לוועד נעשה בניצוחו של ברוך צוקרמן, בתחילת 1939. הוא ניסח הצעת החלטה מתאימה שאושרה במוסדות פ"צ-צ"צ, הפארבאנד ו'הנשים החלוצות' (Pioneer Women), ודיברה, בין השאר, על המשך הקשר עם הקונגרס היהודי האמריקני עד לתאריך מוסכם. בעקבות החלטה זו נערכה ב-4 בינואר 1939 פגישה לא-רשמית במשרדו של דוד דובינסקי, בין נציגי הוועד (אדולף הלד, דוד דובינסקי, לואיס הולנדר, נתן כאנין וישעיהו מינקוף) לבין נציגי פ"צ-צ"צ (דוד פינסקי, ברוך צוקרמן, דוד ורטהיים ופנחס קרוזו).

צוקרמן העלה בפגישה זו שתי הצעות: ראשית, שפ"צ-צ"צ יצטרפו לוועד לשנה ולאחר מכן יחליטו אם להישאר בו בקביעות; ושנית, שחברי המפלגה שנבחרו לקונגרס היהודי האמריקני יישארו בתפקידם עד לסיום הקדנציה, בתוקף היותם נבחרים הציבור הכללי. הוועד היה נכון לקבל את פ"צ-צ"צ בכרכה, ולהשלים עם תקופת חסד של הישארותם במסגרת הקונגרס, אך דרש מהם להצהיר מראש על מחויבות לוועד, בנימוק שאין אפשרות להשלים, ולו לתקופה קצרה עם נאמנות כפולה בארגון מסוים.⁶⁷ בפגישת הוועדות המרכזות של פ"צ-צ"צ, הפארבאנד ו'הנשים החלוצות', הוחלט לבקש מהוועד לפתוח במגעים רשמיים על דרכי ההשתלבות, אך עדיין ללא הצהרה מפורשת על נכונות לעזוב את הקונגרס היהודי האמריקני.⁶⁸ הקושי להכריע בסוגיה זו גרם, בסופו של דבר, גם לאיבוד היוזמה של תנועת העבודה הציונית בארצות-הברית בנושאים הנוגעים ישירות לגורל ארץ-ישראל. הוכחה לכך ניתנה באספת מחאה שכוונסה מטעם ועד הפועלים היהודי בתגובה למדיניות הספר הלבן ולהכרזתו של שר המושבות הבריטי ב-12 ביולי 1939 על אי-הקצאת רשימות עלייה ליהודים במשך חצי שנה בשל ריבוי העולים הבלתי-חוקיים. באספה זו, שנערכה ב-1 באוגוסט 1939 במלון 'אסטור' בניו-יורק, השתתפו נציגים של איגודים מקצועיים רבים ופ"צ-צ"צ נאלצו להופיע בה ללא כל מעמד מיוחד.

האספה, בראשותו של אדולף הלד, יושב-ראש הוועד, קיבלה החלטה גינוי לצו של שר המושבות הבריטי, 'התוקע פגיון בלבם של הפליטים היהודים הנודדים בעולם', כתוצאה מרדיפתם על-ידי הממשלות הנאציות-פשיסטיות. החלטות אחרות של האספה הביעו הוקרה לשאיפתו של היישוב היהודי בארץ-ישראל לקלוט את הפליטים היהודים, ותקווה שהוועידה המיוחדת בנושא הפליטים, שנועדה להתכנס בהוראתו של הנשיא רוזוולט, תפתח את שערי ארץ-ישראל בפני הגירה יהודית.⁶⁹

ככל הנראה, גם פגיעה זו ביוקרתם של פ"צ-צ"צ לא שכנעה את הנהגתם לשנות את גישתה ביחס להצטרפות לוועד הפועלים היהודי. בוועידת פ"צ-צ"צ בפייטסבורג

67. דו"ח על פגישה לא רשמית בין נציגי פ"צ-צ"צ והוועד, 4 בינואר 1939, JLC, קופסה 10 תיק

40.

68. ורטהיים לאדולף הלד, 22 במרס 1939, שם.

69. הצהרת אספת הפועלים ב-1 באוגוסט 1939, JLC, קופסה 20 תיק 20.

(18-22 באוקטובר 1939) הוחלט להישאר בקונגרס היהודי האמריקני, וכן לערוך משאל על ההחלטה בקרב חברי המפלגה. אך מהלכי המלחמה באירופה שינו את סדר-היום של שני הארגונים כאחד. מכאן ואילך רוכזו כל המאמצים בהצלת יהודי אירופה, תוך שיתוף-פעולה אד-הוק בין הארגונים, הן בזירה הציונית והן בזירה האמריקנית.

סיכום

לסיכום יחסיהם של פ"צ-צ"צ וועד הפועלים היהודי יצוין כי פ"צ-צ"צ עמדו בפני דילמה שנבעה מגישתם הדואלית הציונית-סוציאליסטית: האם להעדיף את הקונגרס היהודי האמריקני, הכולל את הקבוצות הציוניות ופועל במוצהר למען היישוב היהודי בארץ-ישראל, או שמא להצטרף לוועד הפועלים היהודי, בעל האוריינטציה הפועלית-סוציאליסטית? אך בניגוד לדילמה שנוצרה ביחסים עם המפלגה הסוציאליסטית, הנה הבררה הזאת לא הייתה 'סרגית', דהיינו, ההצטרפות לוועד לא הצריכה ויתור על ההיבט הציוני באידאולוגיה של המפלגה.

לפעילות של פ"צ-צ"צ במסגרת הוועד נשקפו כמה יתרונות חשובים: א. פעילות בקרב קהל יעד של התנועה - פועלים יהודיים; ב. השפעה על איגודים מקצועיים יהודיים וכלל-ארציים, והצבת משקל נגדי לפארבאנד הסוציאליסטי היהודי האנטי-ציוני; ג. חיזוק מגבית-ההסתדרות, במיוחד לאור הלגיטימציה שהעניקו מפא"י וההסתדרות לפ"צ-צ"צ להעדפת הוועד על פני הקונגרס היהודי האמריקני; ד. הוועד היה יכול לשמש כבעל-ברית לתנועה במאבקה ב'משרד היהודי' של המפלגה הקומוניסטית; ה. השתתפות ביוזמות של הוועד, הן בקרנות למען יהודי אירופה, הן בתנועת החרם על גרמניה, בשיתוף עם פדרציית העבודה האמריקנית, והן בהפגנות ראווה כנגד ההיטלריזם (כמו, למשל, קיום קרנבל ספורטיבי עולמי לפועלים בימים 15-16 באוגוסט 1936 כתגובה על קיום המשחקים האולימפיים בברלין).

מול יתרונות אלה ניצבו מספר חששות רלוונטיים של הנהגת פ"צ-צ"צ: א. חשש להיחלשות במסגרת הפעילות הציונית ביחס לקבוצות כדוגמת הסתדרות ציוני אמריקה והרוויזיוניסטים; ב. חשש לאיבוד העצמאות של המפלגה בוועד, שהציג עצמו כארגון כולל וסמכותי, ובעיקר חשש להשתקתה של הגישה הפלסטינו-צנטריסטית של התנועה, לאור יחסו הדו-משמעי של ולאדק לציונות; ג. חשש לתדמיתם של פ"צ-צ"צ בעקבות פעילות משותפת עם הפארבאנד הסוציאליסטי היהודי במסגרת הוועד; ד. פגיעה בעיקרון הדמוקרטי ביחסים הבין-ארגוניים בשל נוהלי הארגון והבחירה בוועד. חששות אלה השפיעו במידה רבה על אופיו של המשא-ומתן בין התנועה לוועד. הנהגת פ"צ-צ"צ הניחה לשליחי הציונות העובדת מארץ-ישראל, שהיו כאמור בעלי העניין המרכזיים

בשילוב התנועה בוועד, לייצגם במשא-ומתן. אך מנדט זה לא ניתן ללא סייג. כן יש יסוד להנחה שהנהגת פ"צ-צ"צ לא הצטערה במיוחד על העיכובים במשא-ומתן מצד הוועד. על כל פנים, היא לא הביעה בפומבי את מורת-רוחה על התמשכות המשא-ומתן בין הארגונים.

התעקשותה של הנהגת פ"צ-צ"צ לפעול במסגרת הקונגרס היהודי האמריקני פגעה במעמדה של התנועה בתנועות הפועלים היהודית בארצות-הברית ובקשריה עם הציונות העובדת בארץ-ישראל. חרף שיתוף-הפעולה אד-הוק בנושאים רבים עם המפלגה הסוציאליסטית האמריקנית וועד הפועלים היהודי, והמאבק העיקש כנגד 'המשרד היהודי' של המפלגה הקומוניסטית האמריקנית, התנועה נחשבה עד לסוף שנות השלושים כעומדת מחוץ למאבק הפועלי המאורגן בארצות-הברית.⁷⁰ ואילו בעיני המפלגה-האחות הארץ-ישראלית - מפא"י - וההסתדרות הכללית, נחשבה הנהגת פ"צ-צ"צ כקבוצה שמרנית, שאינה מסוגלת להתאים את עצמה למציאות המשתנה בארצות-הברית. בהתאם לכך הופקד הקשר המרכזי בין תנועת העבודה בארץ-ישראל לתנועת העבודה האמריקנית בידיהם של שליחים מיוחדים מארץ-ישראל, שנעזרו בחבריהם האמריקנים, בעיקר במגבית-ההסתדרות. פתיחתה של מלחמת העולם השנייה והשתלבותה של ארצות-הברית במדיניות הבינלאומית גרמו להיערכות מחודשת של התנועה הציונית ותנועת הפועלים היהודית בארצות-הברית. בהיערכות זו נשמר לתנועת פ"צ-צ"צ מקום חשוב בקידום האינטרסים של היישוב היהודי בארץ-ישראל במהלך שנות הארבעים.

70. בת עמי צוקר, 'אינטלקטואלים יהודים בתוך המפלגה הקומוניסטית האמריקנית בשנות ה-30', עבודת דוקטור, אוניברסיטת בר-אילן 1980, עמ' 319-320.